

20-Oktyabr, 2025-yil

**O‘ZBEKISTON IQTISODIY BOSHQARUVIDA ‘BIR MAKON, BIR YO‘L’
TASHABBUSI VA SUN‘IY INTELLEKT MONITORING MEXANIZMLARI**

Habibjonov Usmonjon Sherzodovich

Xalqaro Nordik universiteti

Iqtisodiyot va biznesni boshqarish

kafedrasi o‘qituvchisi

habibjonovusmonjon9@gmail.com

ORCID 0009-0005-6345-483X

Annotatsiya: *Mazkur tadqiqotda Xitoyning “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusining O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruv tizimiga integratsiyalashuvi va sun‘iy intellekt asosida monitoring mexanizmlarini shakllantirish istiqbollari tahlil etiladi. Tadqiqotda BRI doirasida amalga oshirilayotgan infratuzilma, logistika va investitsiya loyihalarining milliy iqtisodiyotga ta’siri hamda ularni boshqarishda AI texnologiyalarining qo‘llanish imkoniyatlari o‘rganiladi. Shuningdek, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va xalqaro hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonning “2030” strategik maqsadlari bilan uyg‘un holda, sun‘iy intellekt asosida iqtisodiy boshqaruvning yangi paradigmasini shakllantirishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruvi, Bir makon bir yo‘l tashabbusi, sun‘iy intellekt, raqamli transformatsiya, xalqaro hamkorlik, investitsion loyihalar, infratuzilma rivoji, davlat boshqaruvi samaradorligi, strategik integratsiya.*

KIRISH

So‘nggi yillarda jahon miqyosida iqtisodiy integratsiya va raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashib borayotgan bir davrda, O‘zbekiston uchun xalqaro tashabbuslarda faol ishtirok etish va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish dolzarb masalaga aylanmoqda. Xususan, Xitoy tomonidan ilgari surilgan “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi Markaziy Osiyo mintaqasida iqtisodiy aloqalarni kengaytirish, transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish va investitsion hamkorlikni chuqurlashtirish imkonini bermoqda. Mazkur tashabbus O‘zbekistonning geografik joylashuvi, tranzit salohiyati va ishlab chiqarish imkoniyatlarini yanada samarali ishga solish orqali milliy iqtisodiy boshqaruv tizimining yangi bosqichini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, global iqtisodiy o‘zgarishlar va raqamli iqtisodiyot sharoitida O‘zbekiston “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusida ishtirok etish jarayonida sun‘iy intellekt (AI) texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali iqtisodiy monitoring, tahlil va qaror qabul qilish tizimlarini optimallashtirish imkoniyatiga ega. AI asosidagi boshqaruv yondashuvlari investitsiya oqimlarini kuzatish, transport-logistika tarmoqlarini boshqarish, risklarni prognozlash hamda davlat siyosatini natijadorlikka

20-Oktyabr, 2025-yil

yo‘naltirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, tadqiqot mavzusi O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruvining raqamli transformatsiyasida “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusining o‘rnini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etish nuqtai nazaridan ham o‘ta dolzarbdir.

Tadqiqotning maqsadi – O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruvi tizimida “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi doirasida sun‘iy intellekt asosidagi monitoring mexanizmlarini shakllantirish imkoniyatlarini o‘rganish va ularning samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Vazifalar esa quyidagilardan iborat: birinchidan, BRI tashabbusining O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘sirini baholash; ikkinchidan, AI texnologiyalarining iqtisodiy boshqaruvda qo‘llanish tamoyillarini tahlil qilish; uchinchidan, iqtisodiy monitoring va nazorat tizimlarining raqamli transformatsiyasiga oid ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Birinci manba — “The Belt and Road Initiative and Uzbekistan’s New Strategy of Development” maqolasi, I. Qoraboyev tomonidan yozilgan. Ushbu asarda muallif Xitoyning BRI loyihalarini O‘zbekistonning yangi rivojlanish strategiyasi kontekstida o‘rganadi va BRI orqali amalga oshirilayotgan infratuzilma va transport-logistika loyihalari bilan mamlakatning iqtisodiy integratsiyalashuvi qanday shakllanayotganini tahlil qiladi. Qoraboyev, bir tomondan, BRI va O‘zbekiston yangi strategiyasi o‘rtasida mutanosiblik va sinergiya yaratish zarurligini ta‘kidlar ekan, ikkinchi tomondan, bu tashabbus doirasida resurs taqsimoti va tashqi qarz xavflari ham mavjudligiga e‘tibor qaratadi. Ushbu manba mening tadqiqotim uchun muhim, chunki u BRI bilan O‘zbekistonning milliy strategik yo‘nalishlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib beradi va tashabbusning ichki muvozanatlari masalasini ko‘taradi.²¹

Ikkinchi tahlil qilinadigan ilmiy ish — “The Opportunities for Bilateral Cooperation between China and Uzbekistan in the Lens of ‘Belt and Road’ Initiative” maqolasi, Kholiskhon Komolitdinova va JianPing Lv tomonidan yozilgan. Ushbu tadqiqotda mualliflar BRI‘ning beshta ustuvor yo‘nalishi (siyosiy muvofiqlik, infratuzilma bog‘lanish, erkin savdo, moliyaviy integratsiya va yumshoq kuch) orqali Xitoy va O‘zbekiston o‘rtasidagi hamkorlik imkoniyatlarini xaritalashtiradilar. Komolitdinova va Lv, statistik ma‘lumotlar va hamsuhbatlar asosida, O‘zbekiston tomonida cheklangan institutlar va qonunchilik bazasi hamda moliyaviy instrumentlarning mos kelmasligi kabi muammolar mavjudligini qayd etadilar. Bu manba mening tadqiqotimda BRI doirasida O‘zbekistonning tashqi hamkorlik mexanizmlari va institutlararo muvofiqligini aniqlashda manba bo‘lib xizmat qiladi.²²

Uchinchi manba — “AI Surveillance and Economic Governance in Central Asia: A Political Economy Analysis Using Secondary Data” nomli maqola. Bu asar Markaziy Osiyo

²¹ Qoraboyev I. The Belt and Road Initiative and Uzbekistan’s New Strategy of Development: Sustainability of mutual relevance and positive dynamics. – 2018.

²² Kholiskhon K., JianPing L. The Opportunities for Bilateral Cooperation between China and Uzbekistan in the Lens of “Belt and Road” Initiative //International Journal of Economics and Finance. – 2020. – T. 12. – №. 11. – C. 1-39.

davlatlarida, xususan O‘zbekistonda sun‘iy intellektga asoslangan kuzatuv (surveillance) texnologiyalarining iqtisodiy boshqaruv tizimlariga ta‘sirini tahlil qiladi. Mualliflar biometrik identifikatsiya, prognozlash modellar va “aqli shahar” platformalari yordamida davlat organlari sinergiyasini kuchaytirish imkoniyatlarini ko‘rib chiqadilar. Shuningdek, ular bu texnologiyalarning demokratik nazorat va shaffoflik tamoyillari bilan qanday ziddiyatlarga duch kelishi mumkinligini ham muhokama qiladilar. Bu manba menga sun‘iy intellekt monitoringining iqtisodiy boshqaruvdagi salbiy va ijobiy jihatlarini chuqur ko‘rish imkonini beradi.²³

To‘rtinchi manba — “Assessing the ecosystem readiness for AI adoption in Uzbekistan’s banking sector: a multi-stakeholder perspective” maqolasi, tadqiqotchilarning ismlari manba matnida berilgan. Ushbu tadqiqot O‘zbekiston bank sektorida AI qabul qilinishining tayyorlik darajasini turli manfaatdor tomonlar (banklar, regulyatorlar, texnologiya provayderlari) nuqtai nazaridan baholaydi. Mualliflar infratuzilma, inson resurslari, qonunchilik, ma‘lumot bazalari va etika me‘yorlari kabi omillarni tahlil qilib, bank sektorida AI joriy etishdagi to‘sqinliklar va tavsiyalarni keltiradilar. Bu manbadan tadqiqotimda sun‘iy intellekt monitoringni iqtisodiy sektorlarda kengaytirish va boshqaruv tizimlarida joriy etish imkoniyatlarini amaliy ko‘lamda o‘rganish uchun foydalanaman.²⁴

TAHLIL VA NATIJALAR

“Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi (BRI) orqali O‘zbekistonning transport-logistika infratuzilmasiga, tranzit salohiyatiga va savdo yo‘llariga bo‘lgan kirish imkoniyati sezilarli darajada oshdi. BRI doirasida amalga oshirilgan investitsiyalar va xalqaro integratsiya loyihalari mamlakat iqtisodiy rivojlanishini rag‘batlantiruvchi vositaga aylanmoqda (jadval 1). Shu bilan birga, tashabbus bilan bog‘liq loyihalarni boshqarish, monitoring qilish va resurslarni samarali taqsimlash masalalari yangi bosqichga ko‘tariladi. Bundan tashqari, BRI loyihalariga investitsiyalar, kreditlar va tashqi sheriklarning jalb qilinishi O‘zbekistonning makroiqtisodiy barqarorligiga va qarz yukiga ham ta‘sir ko‘rsatadi. Shuning uchun, milliy iqtisodiy boshqaruv tizimida tashabbusdan keladigan foyda va xavflarni birgalikda nazorat qilish zarur.

Sun‘iy intellekt (AI) texnologiyalari iqtisodiy monitoring, prognozlash, ma‘lumotlar tahlili, risklarni aniqlash va qaror qabul qilish jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi (rasm 1). AI yordamida investitsiya oqimlari, transport yo‘llarining holati, moliyaviy ko‘rsatkichlar va boshqa indikatorlar real vaqt rejimida kuzatilishi mumkin. Bundan tashqari, sun‘iy intellektning tahliliy kuchi ulkan hajmdagi ma‘lumotlardan hamdol imkoniyatlar hosil qilishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, AI texnologiyalarini joriy etishda ma‘lumotlar xavfsizligi, maxfiylik, algoritmik noaniqliklar, texnik jihatdan mutanosiblik va insoniy nazorat masalalari muhim to‘siq bo‘lishi mumkin.

²³ Hasan M. AI Surveillance and Economic Governance in Central Asia: A Political Economy Analysis Using Secondary Data. – 2025.

²⁴ Qozoqov S. Assessing the ecosystem readiness for AI adoption in Uzbekistan's banking sector: a multi-stakeholder perspective //FINANCIAL AND CREDIT SYSTEMS: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT. – 2025. – T. 3. – №. 18. – C. 9-19.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

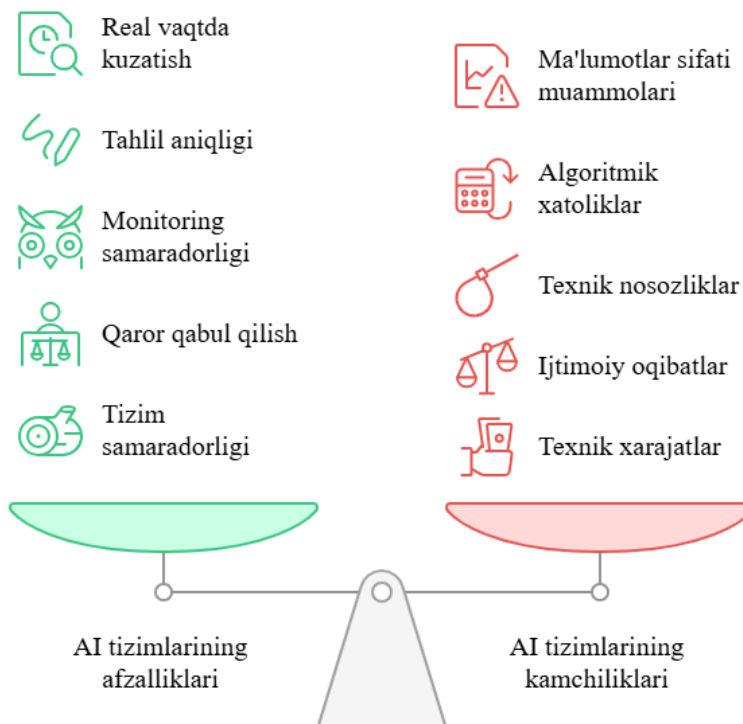
20-Oktyabr, 2025-yil

1-jadval

“Bir makon, bir yo‘l” tashabbusining O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruviga ta’siri tahlili

No	Yo‘nalish / Soha	Boshqaruvga ta’siri	Ijroiy natijalar	Muammolar va cheklovlar	Strategik imkoniyatlar
1	Transport-logistika tizimi	Transport koridorlarini kengaytirish, logistika markazlarini boshqarish va raqamlashtirish mexanizmlarini talab qiladi.	“Xitoy-Qirg‘iziston-O‘zbekiston” temir yo‘li loyihasi orqali tranzit salohiyat oshadi; yuk aylanmasi va eksport hajmi ortadi.	Infratuzilma muvofiqlashtirilmaganligi, chegaraviy kechikishlar, texnik standartlarning turlicha bo‘lishi.	Sun‘iy intellekt asosidagi “aqlli logistika monitoring” tizimlari orqali real vaqt boshqaruvini joriy etish.
2	Investitsiyalar va moliyaviy boshqaruv	Davlat investitsiya siyosatini xalqaro moliya institutlari bilan muvofiqlashtirishni talab qiladi.	Xitoy va Osiyo taraqqiyot banki ishtirokidagi loyihalar iqtisodiy o‘sishga turtki beradi.	Tashqi qarzning ortishi, foyda taqsimotidagi nomutanosibliklar, shaffoflik pastligi.	AI asosida risk tahlili, investitsiya rentabelligi prognozlarini va shaffof byudjet monitoring tizimlarini yaratish.
3	Sanoat ishlab chiqarishi	BRI orqali yangi sanoat zonalarini tashkil etilishi boshqaruvini modernizatsiya qilishni talab qiladi.	Ishlab chiqarish quvvatlari kengayadi, texnologik transfer kuchayadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi.	Texnologik qaramlik, ekologik xavflar, ishlab chiqarish xarajatlarining yuqoriligi.	“Yashil sanoat klasterlari” konsepsiyasi asosida AI yordamida energiya samaradorligini kuzatish.
4	Raqamli infratuzilma va ma’lumot boshqaruvi	Ma’lumot oqimlarini yagona tizimda boshqarish, kibernetika siyosatini kuchaytirish zarur.	Ma’lumotlar almashuvi tezlashadi, boshqaruv qarorlari aniqlik asosida qabul qilinadi.	Ma’lumotlar bazalarining fragmentatsiyasi, texnik muvofiqlikning pastligi, AI uchun yetarli ma’lumot yo‘qligi.	“BRI Data Hub Uzbekistan” – yagona axborot platformasi yaratish orqali davlat-xususiy sektorga integratsiya.
5	Savdo va bojxona boshqaruvi	Bojxona tartiblarini soddalashtirish, transchegaraviy ma’lumot almashuv tizimini modernizatsiya qilish zarur.	Savdo jarayonlari tezlashadi, eksport-import monitoringi takomillashadi.	Bojxona tizimining raqamlashtirilmagan segmentlari, korrupsiya xavfi, tahliliy vositalarning cheklanganligi.	AI asosida “smart customs” tizimi joriy etilib, avtomatik xavf profilari shakllantiriladi.
6	Ekologik boshqaruv	BRI loyihalarining ekologik ta’sirini baholash mexanizmlari kuchayadi.	“Yashil iqtisodiyot” tamoyillari asosida ekologik monitoring rivojlanadi.	Atrof-muhit standartlari bo‘yicha xalqaro farqlar, ekologik xarajalar yetarli hisoblanmaydi.	AI yordamida ekologik prognozlash va emissiya nazorat tizimlarini yaratish.
7	Davlat boshqaruvi samaradorligi	Strategik rejalashtirish va qaror qabul qilishda data-analitika ahamiyati ortadi.	Boshqaruvda raqamli shaffoflik va natijadorlik tamoyillari mustahkamlanadi.	Malakali kadrlar yetishmasligi, boshqaruvda eski usullar saqlanib qolishi.	AI va Big Data asosida “aqlli siyosiy tahlil” tizimini ishlab chiqish.

“Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi O‘zbekiston uchun nafaqat iqtisodiy integratsiya, balki boshqaruv paradigmasini tubdan yangilash imkoniyatini ham beradi. Tashabbusning muvaffaqiyati sun‘iy intellekt texnologiyalarini monitoring va nazorat tizimlariga kiritish, ma’lumotga asoslangan qaror qabul qilish madaniyatini rivojlantirish hamda davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi uzviy hamkorlikni ta’minlashga bog‘liq.

1-rasm. AI tizimining afzalliklari va kamchiliklarini muvozanatlash.

BRI loyihalarini amalga oshirishda AI monitoring mexanizmlarini integratsiya qilish milliy boshqaruv paradigmasini tubdan o‘zgartirish imkonini beradi. Ya’ni, tashabbus loyihalarining xavf va samaradorlik parametrlari doimiy ravishda kuzatilib, real vaqtda alert tizimlari tashkil etilishi mumkin. Bu esa qaror qabul qiluvchilarga tezkor choralar ko‘rish, resurslarni optimal taqsimlash va korrupsiya hamda moliyaviy suiiste’molliklarni kamaytirishga yordam beradi. Bunday integratsiya davlat institutlarining raqamli kompetensiyasini kuchaytiradi, ma’lumotga asoslangan boshqaruvni yo‘lga qo‘yadi va tashqi sheriklar bilan ishonchli hamkorlikni ta’minlaydi.

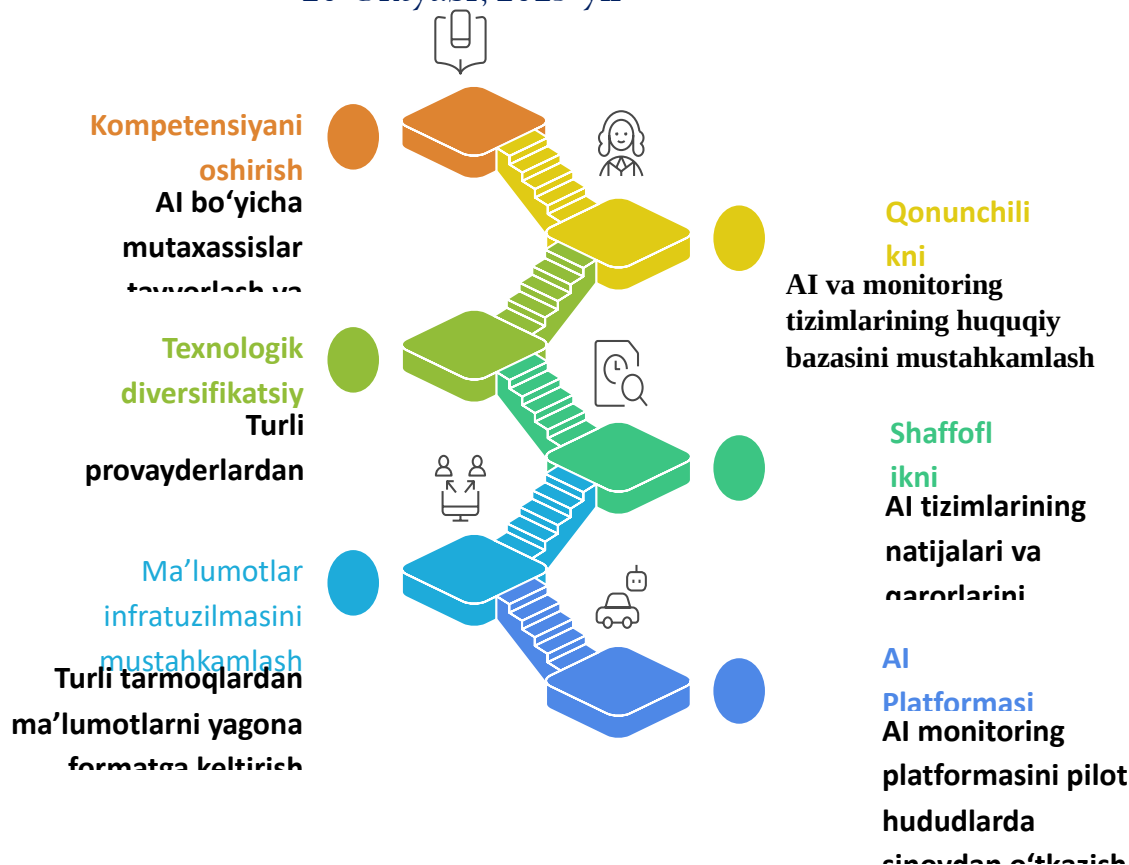
Ammo tahlildan kelib chiqib, ayrim xavf va muammolar ham aniqlanadi: texnologik asimmetriya (tashqi provayderlarga bog‘liqlik), ma’lumot manbalarining chekliligi, algoritmlarning “qora quti” tabiatida bo‘lishi, mas’uliyat va nazorat masalalari, hamda qonunchilik va etika jihatlarining zaifligi. Shuningdek, AI monitoring tizimlarining joriy etilishi natijasida xato signallar, noto‘g‘ri prognozlar yoki noto‘g‘ri siyosiy qarorlar xavfi ham mavjud. Shu bois, bunday tizimlarni joriy etishda bosqichma-bosqich va nazoratli yondashuv lozim bo‘ladi. Bundan tashqari, AI monitoring samaradorligini oshirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligi kuchaytirilishi, kadrlar tayyorlash va texnologik infratuzilmalarni rivojlantirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruv tizimi uchun strategik ahamiyatga ega bo‘lib, u mamlakatning transport-logistika, investitsiya, sanoat va raqamli infratuzilma sohalarini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shu jarayonda sun’iy intellekt asosidagi monitoring mexanizmlarini joriy etish iqtisodiy boshqaruvni samarador, shaffof va natijador qilishning muhim omiliga aylanadi. AI texnologiyalari yordamida iqtisodiy jarayonlarni real vaqt rejimida kuzatish, risklarni oldindan aniqlash va dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniyati paydo bo‘ladi.

Biroq bu tizimni joriy etishda ma’lumot sifati, algoritmik xatoliklar, kiberxavfsizlik va inson nazorati masalalari muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun O‘zbekiston uchun bosqichma-bosqich yondashuv zarur: avvalo ma’lumotlar infratuzilmasini yaratish, so‘ngra tahlil va prognoz tizimlarini yo‘lga qo‘yish, keyin esa real vaqt monitoringi va qarorlarni avtomatlashtirishni bosqichli tarzda tatbiq etish lozim.

20-Oktyabr, 2025-yil

2-rasm. O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruvida ‘Bir makon, bir yo‘l’ tashabbusi va sun’iy intellekt monitoringini o‘tkazish bo‘yicha umumiy takliflar.²⁵

Umuman olganda, “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi bilan uyg‘unlashtirilgan sun’iy intellekt monitoring tizimi O‘zbekiston iqtisodiy boshqaruvini yangi raqamli paradigmasiga olib kiradi. Bu tizimning muvaffaqiyati davlat, xususiy sektor va ilmiy doiralar o‘rtasidagi uzviy hamkorlik, kadrlar salohiyati va xalqaro tajribadan oqilona foydalanishga bog‘liqdir. Shu yo‘sinda mamlakat iqtisodiy boshqaruvi barqaror, innovatsion va xalqaro raqobatbardosh yo‘nalishda rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Qoraboyev I. The Belt and Road Initiative and Uzbekistan’s New Strategy of Development: Sustainability of mutual relevance and positive dynamics. – 2018.
2. Kholiskhon K., JianPing L. The Opportunities for Bilateral Cooperation between China and Uzbekistan in the Lens of “Belt and Road” Initiative //International Journal of Economics and Finance. – 2020. – T. 12. – №. 11. – C. 1-39.
3. Hasan M. AI Surveillance and Economic Governance in Central Asia: A Political Economy Analysis Using Secondary Data. – 2025.

²⁵ Muallif ishlanmasi.

20-Oktyabr, 2025-yil

4. Qozoqov S. Assessing the ecosystem readiness for AI adoption in Uzbekistan's banking sector: a multi-stakeholder perspective //Financial and credit systems: Prospects for development. – 2025. – T. 3. – №. 18. – C. 9-19.
5. Habibjonov U. “Bir makon-bir yo ‘l” istiqbol dasturining butunjahon savdo va iqtisodiy o ‘sishga ta’siri //Nordic_Press. – 2024. – T. 3. – №. 0003.
6. Fayzullayev A. Afg ‘on muammosining iqtisodiy va integratsion yechimlari (Xitoyning “Bir makon–bir yo ‘l” loyihasi misolida) //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. Special Issue 26. – C. 548-554.
7. Mahmudov Z. “Bir makon–bir yo‘l” loyihasining O‘zbekiston iqtisodiy-siyosiy hayotidagi tarixiy ahamiyati //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – T. 3. – №. 6. – C. 5-9.